

Klimat- och näringslivsdepartementet

Remiss av promemorian Att åter möjliggöra utvinning av uran (KN2024/02540)

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har fått rubricerad promemoria på remiss.

Sammanfattning

LRF avstyrker att det åter ska bli tillåtet att utvinna uran i Sverige mot bakgrund av att uran ofta förekommer i alunskiffer. Skälen till att brytning i alunskiffer är olämplig är dels att det idag saknas metoder för utvinning som är miljömässigt godtagbara, dels att förekomsterna av alunskiffer sammanfaller med flera av Sveriges värdefullaste jordbruksområden. Dessa områden och de lantbruksföretag och andra företag som bedriver sin verksamhet där behöver inte enbart värnas, utan även främjas för att kunna säkra den framtida livsmedelsförsörjningen. Brister i promemorians utformning gör det dessutom svårt att till fullo se och värdera konsekvenserna av föreslagna förändringar vilket ytterligare föranleder LRFs avstyrkande.

LRF avstyrker förslaget att uran ska utgöra koncessionsmineral enligt minerallagen.

LRF avstyrker förslaget att endast kärntekniska anläggningar som omfattas av regeringens tillståndsplikt enligt lagen om kärnteknisk verksamhet ska omfattas av regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning. LRF förordar att nuvarande skrivning i 17 kap 1 § behålls.

LRF anser att ett förbud mot prospektering och brytning av alunskiffer bör utredas och införas.

Promemorian

I promemorian föreslås följande:

- Det ska vara möjligt att utvinna uran i Sverige. Förbudet i miljöbalken mot utvinning av uran föreslås tas bort.
- Uran föreslås utgöra koncessionsmineral enligt minerallagen.
- Den som innehar bearbetningskoncession för uran föreslås behöva föra journal över undersökningsarbetet och bearbetningen.
- Endast kärntekniska anläggningar som omfattas av regeringens tillståndsplikt enligt lagen om kärnteknisk verksamhet ska omfattas av regeringens obligatoriska tillåtighetsprövning.

LRFs synpunkter

Generella synpunkter på prospektering och gruvbrytning

LRF är inte emot gruvbrytning. LRFs medlemmar har dock omfattande invändningar när det gäller den nuvarande regleringen av prospektering och gruvverksamhet. Dessa invändningar har sin grund i den stora obalans som finns i regleringen mellan å ena sidan markägarens och företagares intresse av att på goda villkor och med förutsebarhet kunna bedriva verksamhet på sin fastighet och å andra sidan prospekterings- och gruvföretags intresse av att leta och bryta mineral på samma fastighet eller närliggande mark, vilket kan få stora effekter för markägare, företagare och bygd.

Enligt ett beslut från LRFs riksförbundsstämma arbetar organisationen för ett förbud mot att prospektera och bedriva gruvverksamhet i alunskiffer. Skälen till det beslutet är att förekomsten av alunskiffer sammanfaller med flera av Sveriges värdefullaste jordbruksområden. Dessa områden behöver värnas för att kunna bidra till den framtida livsmedelsförsörjningen och de företag som bedrivs inom dessa områden behöver snarare främjas än utsättas för den risk och osäkerhet som prospektering och gruvplaner för med sig. Beslutet är också grundat i konstaterandet att utvinning av olika typer av material ur alunskiffer idag inte är möjligt på ett miljömässigt godtagbart sätt, något som konstaterades i bland annat 2020 års Alunskifferutredning (SOU 2020:71).

LRF arbetar även enligt andra uppdrag med att öka inflytandet för markägare i processer kopplade till prospektering och brytning av ämnen som omfattas av minerallagstiftningen, samt även för ökad ersättning till markägare vid prospektering och gruvdrift. Mot bakgrund av dessa uppdrag avstyrker LRF att uran åter ska utgöra koncessionsmineral. Det finns en rad olika förslag i betänkandet En tryggad försörjning av metaller och mineral (SOU 2022:56)

som är viktiga att studera för att hitta de regeländringar som behövs för att öka acceptansen för dessa verksamheter.

Förbudet mot utvinning av uran

När det gäller förbudet mot utvinning av uran har det i praktiken bidragit till att just olämplig prospektering och utvinning ur alunskiffer har förhindrats. LRF menar därför att förbudet bör vara kvar så länge det inte finns ett uttryckligt förbud mot prospektering och brytning i alunskiffer. De eventuella svårigheter som varit förknippat med förbudet, till exempel hantering av vatten innehållande uran, bör kunna åtgärdas utan att hela förbudet lyfts.

Promemorian berör mycket översiktligt problematiken med att uran ofta återfinns i alunskiffer. LRF menar att det visar en oroande brist på insikt om problematiken som är kopplad till både prospektering och brytning i alunskiffer. Detta trots det gedigna underlag som finns att tillgå. Brister i promemorians utformning gör det dessutom svårt att till fullo förstå konsekvenserna av föreslagna förändringar vilket ytterligare föranleder LRFs avstyrkande.

Bilden av bristande insikt förstärks ytterligare i till exempel promemorians redogörelse av utvinningsprocesser där in situ-lakning beskrivs utifrån att det idag är den mest förekommande och mest miljösäkra metoden för brytning av uran. Det som saknas i promemorian är såvitt LRF kan se upplysningen om att in situ-lakning inte fungerar i alunskiffer då metoden kräver permeabel berggrund.

Regeringens tillåtlighetsprövning

De verksamheter som ska tillåtlighetsprövas enligt miljöbalkens 17 kap 1 § bör i möjligaste mån framgå direkt av just den bestämmelsen och inte av annan reglering som bestämmelsen hänvisar till. I det här fallet till bestämmelser med ett helt annat syfte än 17 kap 1 § miljöbalken. Utredaren konstaterar att nuvarande utformning är otydlig, men den valda konstruktionen bidrar inte till ökad tydlighet. Den gör i stället att bestämmelser på kärnteknikområdet, med andra syften än miljöbalkens, styr när det anses lämpligt att regeringen ska pröva tillåtligheten, vilket i sin tur styr kommunernas möjlighet till tillstyrkan. LRF förordar därför att den nuvarande lydelsen av 17 kap 1 § kvarstår.

Det är få, om några verksamheter, som har så stor omgivningspåverkan som gruvor. Handlar det dessutom om utvinning av uran är det extra viktigt att processen är transparent och demokratisk. Sveriges, men även många andra länders erfarenheter av utvinning i alunskiffer är något som naturligen både förskräcker och avskräcker. Regeringen behöver därför noga överväga hur det

remitterade förslaget kan utvecklas för att landa väl i de samhällen som kan komma att påverkas i det fall uranutvinning kan komma att tillåtas igen.

Parallellt med att gå vidare i en sådan process anser LRF att det bör utredas hur ett förbud mot prospektering och brytning av alunskiffer kan införas. Trots uppenbara och stora svårigheter att utvinna material ur alunskiffer på ett miljömässigt godtagbart sätt är det något som troligen skulle ges tillstånd enligt nuvarande miljö- och minerallagstiftning. Därför behövs ett förbud mot uranutvinning tills vidare.

Generella synpunkter på promemorian

Promemorian har genomgående en utformning som gör att det är svårt att se konsekvenserna av de föreslagna förändringarna. Texten är i vissa stycken undvikande och partier där det hade varit naturligt och behövligt med en konkretisering av vad som avses eller vilka konsekvenserna troligen blir fattas dessa. Det handlar till exempel återkommande om de ställen i texten där ett förtydligande hade varit på sin plats kring vilka verksamheter som faktiskt skulle komma att omfattas av regeringens tillåtlighetsprövning enligt 17 kap 1 § efter att den föreslagna lydelsen införts. I stället för att kunna läsa det i promemorian, behöver läsaren redan känna till eller sätta sig in i kärntekniklagen och -förordningen för att få en bild av vilka verksamheter som enligt förslaget skulle omfattas av bestämmelsen i miljöbalken.

I promemorian hänvisas till förordningen om kärnteknisk verksamhet där gränsvärden för två olika uran-isotoper anges som argument för att förslaget inte skulle innebära någon större inskränkningen av det kommunala vetot. Även denna text är snarare förvirrande än tydliggörande då den brytning som kan komma att bli aktuell i huvudsak gäller dagbrott där uran finns i låga halter och inte utgör den huvudsakliga mineralutvinningen.

Transparens och tydlighet är något som självklart bör präglade remissförfarandet och det är inte fallet med den aktuella promemorian.

För Lantbrukarnas Riksförbund

Hilda Runsten
Enhetschef Näringspolitisk påverkan

Åsa Hill
Jurist